

8. Маланюк Є. Книга спостережень / Маланюк Є. – К. : Атіка, 1995. – 236 с.
9. Масенко Л. Образ шляху в поезії Тараса Шевченка / Л. Масенко // Мовознавство. – 1988. – № 3. – 34 с.
10. Плющ Л. Шаманная постика Шевченко. Инициация кобзаря / Л. Плющ // Философская и социологическая мысль. – 1992. – № 7. – С. 27–53.
11. Шевченко Т. Кобзар / Шевченко Т. – К. : Радянська школа, 1986. – 608 с.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри
української філології і методики навчання фахових дисциплін
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Мельник М.Р.*

Стаття надійшла до редакції 3 грудня 2014 року

УДК 821.161.2-6.09

*Галина Мазоха
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕПІСТОЛОГРАФІЧНОЇ ДУМКИ: ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

У статті вперше проаналізовано розвиток української епістолографічної думки. Розглянуто праці вітчизняних медієвістів, окрему увагу приділено дослідженням сучасних теоретиків епістолярію. Відзначається, що введення листів у контекст літературного процесу спричинило активність літературознавчої думки. На конкретних прикладах проілюстровано висновки дослідників, які вважають листи творчою лабораторією митців. Доводиться, що вивчення епістолярної спадщини неможливе без орієнтації на єдність світового літературного процесу. Зауважено,

що з появою комп'ютерних технологій, змінюється ставлення до листа.

Ключові слова: лист, епістола, кореспонденція, літературний процес, епістолографія, поетика, творча лабораторія.

В статье впервые проанализировано развитие украинской эпистолографической мысли. Рассмотрены труды отечественных медиевистов, особое внимание уделено исследованиям современных теоретиков эпистолярия. Отмечается, что введение писем в контекст литературного процесса привело активность литературоведческой мысли. На конкретных примерах проиллюстрировано выводы исследователей, которые считают письма творческой лабораторией художников. Доказывается, что изучение эпистолярного наследия невозможно без ориентации на единство мирового литературного процесса. Замечено, что с появлением компьютерных технологий, меняется отношение к письму.

Ключевые слова: письмо, эпистола, корреспонденция, литературный процесс, эпистолография, поэтика, творческая лаборатория.

The development of the Ukrainian epistolary graphic thought has been first analyzed in this article. The works of native medievalists have been analyzed; a special attention is paid to the modern epistolary theorists' studies. It is noted that the introduction of letters in the context of the literary process had resulted in the literary thought activity. The conclusions of researchers who consider the letter to be a creative laboratory of artists have been illustrated in particular examples. It is proved that the study of the epistolary heritage is impossible without a focus on the unity of the world literary process. It has been observed that attitudes to a letter have been changing together with an advent of a computer technology.

Key words: letter, epistolar, correspondence, literary process, epistolary graphics, poetics, creative laboratory.

Важливою складовою літературної спадщини письменника є його епістолярій, найвагомніше першоджерело для рецепції художнього світу митця. Листування становить науковий інтерес не лише, як матеріал для вивчення біографії, а й як оригінальний чинник, у якому відображена вся багатогранність

духовного світу майстра слова, індивідуальні особливості його мислення, стиль творчої особистості, ті чи інші художні, культурні та суспільні тенденції, до яких митець причетний.

В українському літературознавстві до вивчення приватних письменницьких кореспонденцій за останні десятиліття зверталися Л. Вашків [3], В. Гладкий [4], В. Дудко [6], М. Коцюбинська [7], В. Кузьменко [9], Ж. Ляхова [10; 11], М. Назарук [12], В. Святовець [14], Ю. Шерех [17] та ін. Об'єктом уваги дослідників стали листи видатних представників українського письменства, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, П. Куліша, В. Стефаника, В. Винниченка, В. Стуса та ін.

Спробу дослідження епістолографії у вітчизняній науці про літературу вперше було здійснено Ф. Прокоповичем у праці «Про риторичне мистецтво» [13]. Кілька розділів книги присвячено розгляду особливостей письменницьких листів, їх структурі, різновидам. Спираючись на досвід Цицерона та Сенеки, Ф. Прокопович сформулював правила розміщення та викладу матеріалу в епістолі. Ним уперше в українській епістолографії було висловлено думку про залежність стилю кореспонденції від певних чинників, зокрема від важливості справи, про яку йдеться в листі, а також від адресата.

У 1819 р. у дев'ятому номері «Украинского вестника» вийшла друком праця П. Гулака-Артемівського «О письмах», у якій поет кваліфікує кореспонденції як «розмову відсутніх» і засуджує написання останніх лише з метою «блеснуть витиеватостью слога». На думку автора праці, листи «повинні вміщувати в собі ту природну легкість, невимушеність і приємність звичайної розмови, зразки якої ми повсякденно зустрічаємо в кращих співбесідах» [5, с. 198–199].

Наукове дослідження епістолярного жанру розпочинається у XX ст. Ученими М. Берштейном, П. Волинським, О. Деєм, І. Дорошенком, С. Єфремовим, В. Поважною, М. Федченком, Ю. Шерехом та іншими написано літературні портрети видатних представників українського письменства, проаналізовано спадщину останніх у душі часу. Однак в умовах радянського тоталітаризму, коли панівний у науці про

літературу соціологічний метод послідовно зводив художню творчість до класового еквіваленту, позбавляв її естетичного й етичного змісту, використання всілякого роду допоміжних матеріалів, як от: листування, архівних документів було вкрай обмежене. Оскільки введення останніх у контекст літературного процесу спричинило б надзвичайну активність літературознавчої думки в переосмисленні багатогранної спадщини вітчизняних митців художнього слова, висвітлення її не з класових, а з суто естетичних позицій.

Новим кроком на шляху до вивчення приватної кореспонденції українських письменників стало дослідження В. Гладкого «Листи письменників» [4], у якому автор поставив перед собою завдання вивчити листи в історико-літературному, суспільно-теоретичному та літературно-естетичному аспектах. Розгляд кореспонденцій, зокрема, В. Стефаніка дослідник проводить у контексті художньої творчості новеліста.

Однак поза увагою В. Гладкого залишилося з'ясування жанрово-стильової еволюції епістолярію новеліста та впливу на прозаїка традицій українського листування. Суперечливими, на нашу думку, є також твердження дослідника про світогляд новеліста. Відповідно до вимог часу він наголошує на обмеженості поглядів В. Стефаніка, у силу чого «письменник не міг правильно тлумачити таку суспільно-історичну категорію, як «народ», «народні маси», не осмислив діалектики єдності і протиріччя класів» [4, с. 6].

У 1972 році В. Святовець звернувся до вивчення епістолярної спадщини Лесі Українки [14]. У своєму дослідженні науковець розглянув взаємозв'язок творчої лабораторії письменниці з її приватною кореспонденцією: ідейну спорідненість між листами й художніми творами тощо.

Фахово глибоких і добре аргументованих відкриттів В. Святовцю вдалося досягнути у процесі аналізу всієї художньої та епістолярної спадщини Лесі Українки. Найцікавіші спостереження стосуються переважно причин запозичення поетесою епістолярної форми для своїх літературних творів. На думку дослідника, «це було не випадковим, оскільки

Лесю Українку завжди хвилювало питання форми творів, зокрема «віднайдення найбільш виразної, зручної їхньої будови, вдалого розташування матеріалу з метою найкращого, найповнішого донесення до читачів різноманітних, складних ідей, образів, думок» [14, с. 105]. Водночас, слушно зауважує автор, поетеса мала своїх попередників як в українській, так і світовій літературі й спиралася на їхній досвід. У дослідженні наявний також широкий аналіз паралельної кореспонденції Лесі Українки. В. Святовець мотивує останнє тим, що власне комплексне вивчення листів митця та відповідей на них, а також паралельного епістолярію, мемуарів та багатьох інших документів – дають достатньо матеріалу для розуміння внутрішнього світу авторів і їх оточення.

На значну увагу заслуговує дослідження Ж. Ляхової [10]. У цілому ґрунтовно висвітлюючи процес становлення української епістолографії, дослідниця справедливо відзначає брак узагальнюючих праць з питань теорії означеного жанру, а також вказує те, що надто мало зроблено для вивчення художньої природи листа, своєрідної епістолярної манери вітчизняних письменників.

Вичерпним, неупередженим підходом до розгляду епістолярної спадщини Т. Шевченка Ж. Ляхова доводить, що поет, долаючи відповідні труднощі, вивів український епістолярний стиль за межі щоденної буденщини, позбавив українську мову рамок «хатнього вжитку» і в таких суто індивідуальних потребах, як приватне листування.

Заслуговує на увагу твердження дослідниці про те, що приватна кореспонденція поета найглибше відображає його внутрішнє, духовне життя і становить визначальний етап у розвитку українського епістолярію.

Однак, не дивлячись на вичерпний аналіз приватних кореспонденцій Т. Шевченка, поза увагою дослідниці залишилися прочитання останніх в контексті світової епістолярної культури. Відтак вивчення епістолярної спадщини будь-якої країни й епохи неможливе без орієнтації на єдність світового історичного процесу й на загальні закономірності художнього розвитку. Без компаративного підходу важко

зрозуміти – навіть у межах однієї національної літератури – динаміку процесу, проникнути в механізм наслідування і зміни традицій, накопичення художніх цінностей. Типологічна спільність і відмінність слугують вірним показником загальних закономірностей літературного розвитку. Через те окремі приклади із епістолярної класики західно- і східноєвропейських літератур не вичерпують проблеми.

Певним здобутком епістолографії стала робота Ю. Шереха «Скарби, якими ми володіємо» [17], у якій науковець висвітлює приватне листування першої половини XIX ст., коли останнє «тільки вбивалося в колодочки» [17, с. 48]. Наголосивши на зв'язку стилю листів з літературними стилями доби, дослідник справедливо констатує на невичерпності означеного явища, оскільки на практиці, коли йдеться про «листування літераторів його використовують, звичайно, як матеріал для побудови біографії даного письменника на рівні з документами, щоденниками, спогадами, але без уваги до специфіки епістолярних писань» [17, с. 48].

Слушним, на наш погляд, є твердження Ю. Шереха з приводу того, що темперамент і думки П. Куліша ніяк не могли вкластися ні в стилізовану псевдомужицьку оповідь, ні в щоденну побутову розмову, оскільки вимагали нового стилю. І не дивлячись на вживання церковнослов'янizmів, мова письменника зберегла свій глибокоукраїнський характер.

Дослідженню проблеми функцій письменницьких листів в українському літературному процесі кінця XIX – початку XX ст. у контексті українсько-російських літературних зв'язків присвячена праця В. Дудка [6], у якій на конкретному матеріалі проілюстровано можливості й перспективи вивчення епістолярної спадщини літераторів в історико-літературному, текстологічному і джерелознавчому аспектах.

Загалом дисертаційне дослідження В. Дудка засвідчує, що вивчення епістолярного жанру – явище багатоаспектне. Становище ускладнюється також відсутністю єдиної методології та методики, де були б ураховані компоненти історико-генетичного, порівняльно-історичного і типологічного методів аналізу приватної кореспонденції. Усе це гальмує

розвиток теорії епістолярного жанру, не дає їй змоги набути необхідної чіткості й визначеності.

Досить потужний теоретичний аспект домінує в дослідженні М. Назарука [12]. Автор праці одним із перших в українському літературознавстві звернувся до висвітлення старої епістолярної прози (кінця XVI – початку XVII ст.). Маючи «широкий простір для роздумів, спостережень, узагальнень, вибір з чималої кількості пам'яток» [12, с. 12] та здійснивши ґрунтовний аналіз попередніх студій над епістолярним жанром, дослідник робить висновок, що не існує однастайності у поглядах на письменницький лист. Із цим твердженням науковця можна погодитися. Свого часу історик В. Сметанін стверджував, що «епістолографія, як спеціальна історична дисципліна, вивчає листи не як особливий жанр літератури, а як своєрідне історичне джерело» [15, с. 6]. Із ним не погоджувався Д. Буланін, доводячи, що «термін і комплекс охоплених ним пам'яток повинен передбачати літературознавчий аспект» [2, с. 96–97] та піддаватися філологічному аналізу, осмислюватися не тільки у загальному культурному контексті, але – і як художня література.

М. Назарук уперше в українському літературознавстві подає власні дефініції листа та епістолярної літератури, які усвідомлюються дослідником як рівноправний жанр, що не мав змістових обмежень та давав змогу викладати не тільки певну інформацію, а водночас реалізувати природній хист та набуті літературні знання.

Не можна оминати увагою також дослідження Л. Вашків [3], у якому розглядаються погляди вітчизняних письменників кінця XIX – початку XX ст. на роль та завдання літературної критики, висловлені в листах. Автором уперше здійснюється спроба комплексного дослідження літературно-критичної спадщини українського письменства поміжів'я століть, визначено особливості культурно-історичної парадигми епістолярної критики.

Вагомим внеском у вивчення епістолярної спадщини І. Франка стало дослідження В. Ткачівського [16], у якому аналіз приватних кореспонденцій Івана Яковича подається

під кутом комплексної концептуальної рецепції, цілісної проблемно-естетичної орієнтації у контексті українсько-німецько-австрійських літературних та суспільно-культурних зв'язків.

Означене дослідження охоплює українськомовний та німецькомовний епістолярій І. Франка, який досі, на думку В. Ткачівського, не привертав належної уваги науковців, що пояснюється відсутністю публікації частини листів поета, а головне – кореспонденцій до нього.

Простежуючи розвиток листування за понад двохтисячолітню історію існування останнього, дослідник з'ясовує водночас окремі загальнотеоретичні питання епістолярного жанру. Зокрема, автор наукової студії детально тлумачить походження слова «епістола», використовуючи при цьому латинський словник «Glossarium mediae et infimae latinitatis», виданий 1884 року, та «Словник української мови» Б. Грінченка.

Вдалим, на наш погляд, є здійснений дослідником аналіз стилістичних особливостей німецькомовної епістолярної спадщини класика української літератури. У вітчизняному літературознавстві відсутні дослідження, у яких би розглядалось листування І. Франка як оригінальний чинник, у якому відображена вся багатогранність духовного життя письменника, індивідуальні особливості його мислення. Адже «у листі письменника об'єктивно мусить знайти свій, нехай навіть частковий, вияв творча особистість, характер автора хоч би з тої простої причини, що лист, як одна з форм передачі мислі органічно пов'язаний із самим способом цього складного процесу» [4, с. 13].

Значним здобутком у вивченні приватних письменницьких кореспонденцій стало дослідження В. Кузьменка [9], у якому вперше концептуально здійснено цілісний історико-літературний аналіз приватного листування вітчизняного письменства періоду 20-х – 50-х років ХХ ст. як специфічного явища; розкрито сутність і функції епістолярію в літературному процесі тоталітарної доби; обґрунтовано кардинально новий підхід до жанрової концепції епістоли, як до поліфонічного

жанрового утворення (літературного та історіографічного вияву одночасно). Останнє, на думку дослідника, відкриває перспективні можливості вивчення епістолярного масиву не так у плані фактографічному, як у психологічному та естетичному.

Ураховуючи всі попередні студії над епістолярним жанром, а також узявши до уваги поліфонізм епістоли, В. Кузьменко пропонує власну дефініцію останньої, наголошуючи при тому, що це «твір літературного та історіографічного жанру, позначений яскраво вираженою психологічною інтроспекцією та особистим ставленням автора до дійсності і конкретного адресата, написаний з урахуванням специфіки кореспонденції певної історичної доби» [9, с. 55]. Такий підхід до приватного листування охоплює всі особливості письменницького епістолярію: оцінку історичних подій (історичний аспект), наявність художніх елементів (естетичний аспект), ідентифікацію психологічних особливостей адресанта, вираження його особистості (психологічний аспект), стильові особливості (специфіка епохи).

Із концепцією дослідника можна погодитись, оскільки лист, долаючи вузькість і замкнутість сфери приватного документа, перестаючи жити тільки своїм камерним життям, стаючи не тільки формою самопізнання, самовираження особистості, а значно ширше – формою освоєння дійсності – виявляється причетним до найважливіших історико-літературних процесів свого часу. «Втручання» листа в художню словесність проявлялося з різною мірою активності й у різних формах: від засвоєння вже існуючих стилів до більш складних взаємодій.

Однак, на нашу думку, у поглядах В. Кузьменка простежуються певні суперечності, оскільки дефініюючи лист як «твір літературного ...жанру», автор дослідження також стверджує, що «у новітню епоху листування зростає кількісно чи не в геометричній прогресії, натомість насправді занепадає якісно, наочно демонструючи один із основних законів діалектики. Листи перестають бути предметом мистецтва. Діловий практицизм витісняє умовності стилю, епістола розвивається разом з мовою в напрямку до стислості

та експресії вираження думки, хоча майже зникає як особлива літературна форма» (підкреслення наше. – Г.М.) [9, с. 74].

У 2001 році побачила світ книга М. Коцюбинської «Зафіксоване й нетлінне» зі скромним означенням «роздуми про епістолярну творчість» [7]. Дослідниця пропонує зовсім нову методологію прочитання епістолярію: об'єктивну, глибоку, змістовну, наукову, у широкому контексті творчості та світогляду митця. Слушним, на наш погляд, є спростування дослідницею уявлення про «бідність українського епістолярію» [7, с. 16]. Автор книги вважає за доцільніше говорити про «недослідженість цього відгалуження» нашого національного культурного доробку, про брак та неповноту публікацій з огляду на історичні умови, політичну кон'юктуру, цензурні й ситуативні обмеження тощо» [7, с. 16]. Додаючи цілу низку блискучих взірців жанру, М. Коцюбинська неспростовно доводить протилежне, а саме те, що український епістолярій на диво багатий і його значення важко переоцінити. Верифікації уявлень про епістолярний жанр багато сприяють такі «доцентрові епістолярні масиви», як листи до Т. Шевченка, П. Куліша, П. Тичини, Рильського, Д. Нитченка та ін.

На особливу увагу заслуговує твердження М. Коцюбинської про лист як автопортрет, оскільки власне епістоли «виявляють у чистому вигляді справжню суть людини, зокрема людини творчої – письменника, митця. Виявляють його уподобання, його святощі, не приховуючи відтінків, внутрішніх суперечностей, набагато повніше й автентичніше, ніж інші вияви літературно-публіцистичного висловлювання» [7, с. 40].

Як спробу культурологічної розвідки про епістолярну спадщину М. Куліша визначає своє дослідження А. Крат [8]. У процесі роботи автор з'ясовує, чи можна епістолярні тексти, які пишуться здебільшого для вузького, добре знаного кола читачів, розглядати на рівні з іншими художніми творами письменника. А також чи можна між авторськими епістолами та його творами поставити знак рівності. Узявши за основу ідею – концепцію В. Біблера «про логіку культури» і «культуру логіки» [1, с. 290–291], за якою «ідею твору» треба сприймати

тривимірно, А. Крат у статті робить висновок про те, «з точки зору культурології і логіки культури – буття культури (а твір це застигла форма початку буття), спілкування в «культурі є спілкування і буття на основі твору, в ідеї твору» [8, с. 60]. Письменницький епістолярій у цьому контексті тривимірний. Отже, листи літераторів можуть розглядатися як окремі художні твори.

Не можна залишити поза увагою працю Ж. Ляхової «Теоретичні питання дослідження письменницького епістолярію» [11]. Справедливо відзначивши, що «епістолярій українського письменства значною мірою є синтезуючим фактором кількох аспектів українознавства як системної науки, адже в приватному листі як елементі національної культури і документі індивідуальності інтегруються й засвоюються різні чинники буття й духовності розвитку України, суті феноменів України й українства» [11, с. 85], дослідниця обґрунтовує низку завдань цілісно-системного аналізу кореспонденцій вітчизняних митців слова. Серед них науковець виокремлює такі: 1) особистість автора як джерело пізнання специфіки творчості письменника, його творчої індивідуальності; 2) співвідношення епістолярної практики і художньої творчості письменника в контексті проблеми його художнього мислення.

Отже, в умовах розбудови незалежної України активізувались творчі пошуки науковців у малодосліджених, досі маргінальних напрямках літературознавства. Зокрема, сферою активних студій стала епістолярна спадщина класиків вітчизняної літератури.

На підставі здійсненого аналізу наукової літератури, присвяченої дослідженню як опублікованої, так і неопублікованої епістолярної спадщини вітчизняних письменників, маємо змогу виокремити декілька аспектів, пов'язаних з вивченням приватних кореспонденцій адресантів, що причетні до творення художньої літератури:

– насиченість листів біографічними матеріалами, їх документальність сприяла вивченню останніх у біографічному плані. Такі праці мають свої переваги, оскільки сприяють передовсім розкриттю нових фактів життя вітчизняних митців,

дають змогу глибше проникнути у їхній внутрішній світ, по-новому побачити їхню участь у літературному житті епохи;

– другий аспект дослідження пов'язаний з висвітленням літературного процесу. Окремі вчені вважають, що листи стали творчою лабораторією для вітчизняних митців художнього слова, а вивчення приватних кореспонденцій як частини літературної спадщини включало в себе з'ясування проблеми епістолярного стилю; однак, не дивлячись на окремі тонкі спостереження і влучні характеристики письменницького епістолярного стилю, дослідники часто не йдуть далі загальних вражень і емоційних характеристик. Виключенням можуть слугувати хіба що наукові студії М. Коцюбинської, В. Кузьменка та Ж. Ляхової;

– цілісний розгляд епістолярного жанру в українській літературі здійснили М. Назарук, Л. Вашків, В. Кузьменко, М. Коцюбинська. Дослідження такого плану дали змогу під кутом комплексної концептуальної рецепції, цілісної проблемно-естетичної інтерпретації з'ясувати місце і роль епістолярної спадщини українських адресантів у літературному процесі конкретної історичної доби;

– на особливу увагу заслуговують праці, у яких з'ясовуються теоретичні аспекти вивчення письменницьких кореспонденцій, а листи розглядаються в контексті проблеми художнього мислення їхніх авторів.

Унаслідок проведеного дослідження встановлено низку аспектів, що потребують подальшого вивчення:

– проаналізувати жанрово-стильові особливості епістолярію вітчизняних письменників;

– з'ясувати проблему традицій і новаторства крізь призму епістолярної творчості літераторів;

– дослідити епістолярну спадщину українського письменства під кутом зору її естетичної специфіки.

Література

1. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры : два философских введения в XXI век / Библер В. – М. : Политиздат, 1991. – 413 с.

2. Буланін Д.М. Переводи и послання Максима Грека. Неизданные тексты / Буланін Д. – Л. : Наука, 1984. – 277 с.
3. Вашків Л. Епістолярна літературна критика : становлення, функції в літературному процесі : [монографія] / Вашків Л. – Тернопіль : Поліграфіст, 1998. – 134 с.
4. Гладкий В. Листи письменників / В. Гладкий // Українське літературознавство. – Л., 1970. – Т. 8. – С. 13–17.
5. Гулак Артемовський П.П. Твори / Артемовський П.П. – К. : Дніпро, 1964. – 199 с.
6. Дудко В.И. Эпистолярное наследие украинских писателей-реалистов конца XIX – начала XX века в контексте украинско-русских взаимосвязей : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.01 «Украинская литература» / В.И. Дудко. – М., 1989. – 18 с.
7. Коцюбинська М. «Зафіксоване й нетлінне». Роздуми про епістолярну творчість / Коцюбинська М. – К. : Дух і літера, 2001. – 299 с.
8. Крат А. «Як перший полиск світанку...» (Епістолярна спадщина М.Г. Куліша : спроба культурологічної розвідки) / А. Крат // Кур'єр Кривбасу. – 1996. – № 53–54. – С. 60–66.
9. Кузьменко В.І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-их рр. XX ст. : [монографія] / Кузьменко В. – К. : [б. в.], 1998. – 305 с.
10. Ляхова Ж. За рядками листів Тараса Шевченка : [монографія] / Ляхова Ж. – К. : Дніпро, 1984. – 134 с.
11. Ляхова Ж. Теоретичні питання дослідження епістолярію українського письменства / Ж. Ляхова // Третій Міжнародний конгрес україністів. – Х., 1996. – Том : Літературознавство. – С. 85–91.
12. Назарук М.Й. Українська епістолярна проза кінця XVI – початку XVII ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Назарук М.Й. – К., 1994. – 192 с.
13. Прокопович Ф. Філософські твори : у 3 т. / Ф. Прокопович. – К. : Наукова думка, 1976. – Т.1. – 511 с.
14. Святовець В.Ф. Епістолярна спадщина Лесі Українки : Листи в контексті художньої творчості / Святовець В.Ф. – К. : Вища школа, 1981. – 183 с.

15. Сметанин В. А. Из истории эпистолографии / В. Сметанин // Вопросы истории. – 1971. – № 1. – С. 212–216.

16. Ткачівський В. Німецькомовна спадщина І. Франка та її домінантні риси / В. Ткачівський // Матеріали Другого Міжнародного конгресу українців. – Л., 1993. – Том : Літературознавство. – С. 313–314.

17. Шерех Ю. Скарби, якими володіємо / Ю. Шерех // Сучасність. – 1993. – № 6. – С. 147–164.

Стаття надійшла до редакції 23 грудня 2014 року

УДК 821.161.2 «19/20»

Наталя Панова
(м. Бердянськ, Україна)

САМОГУБСТВО В ПРОЗІ В. ЛЕОНТОВИЧА (оповідання «Самогубець» та історична фантазія «Абдул-Газіс»)

В. Леонтович – відомий український громадсько-політичний діяч, письменник і меценат. У його творах актуалізуються декадентські мотиви, які мають місце в українській культурі кінця XIX – початку XX століття; вони містять суїцидальну тематику, наприклад, оповідання «Самогубець» та історична фантазія «Абдул-Газіс». У творах письменника засуджується будь-яка диктатура. Гарантіями свободи гуманіст В. Леонтович вважав не стільки республіканський устрій держави, скільки забезпечення нею непорушності прав особистості. Цікавою є контртеза письменника – «протиставлення злу добром» – на противагу толстовському «не протиставлення злу насильством».

Ключові слова: самогубство, суїцидальні тенденції, внутрішній світ, психологічний стан, думки, почуття, суїцидальний акт, мотив.

В. Леонтович известный украинский общественно-политический деятель, писатель и меценат. В его произведениях актуализируются декадентские мотивы имеющие место в украинской культуре конца XIX – начала XX века; они содержат суицидальную тематику как,